

Odborné stanovisko

podľa § 1 ods. 2 písm. f) zákona č. 308/1993 Z. z. o zriadení Slovenského národného strediska pre ľudské práva v znení neskorších predpisov

Slovenské národné stredisko pre ľudské práva (ďalej v texte ako „Stredisko“) bolo zriadené zákonom č. 308/1993 Z. z. o zriadení Slovenského národného strediska pre ľudské práva (ďalej v texte ako „zákon o SNSLP“).

Stredisko v zmysle ustanovenia § 1 ods.2 písm. a) zákona č. 308/1993 Z. z. o zriadení Slovenského národného strediska pre ľudské práva v znení neskorších predpisov plní úlohy v oblasti ľudských práv a základných slobôd. Stredisko na tento účel najmä monitoruje a hodnotí dodržiavanie ľudských práv a dodržiavanie zásady rovného zaobchádzania podľa zákona č. 365/2004 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov (antidiskriminačný zákon) (ďalej v texte ako „antidiskriminačný zákon“). Podľa § 1 ods. 2 písm. f) zákona o SNSLP Stredisko vydáva odborné stanoviská vo veciach dodržiavania zásady rovného zaobchádzania, a to tak z vlastnej iniciatívy, ako aj na požiadanie fyzických alebo právnických osôb. V zmysle uvedeného vydáva Stredisko odborné stanovisko ku chránenému dôvodu sociálneho pôvodu.

Úvod

Ustanovenie § 2 ods. 1 Antidiskriminačného zákona demonštratívny spôsobom vymedzuje chránené dôvody diskriminácie, na základe ktorých sa adresátovi zákazu diskriminácie zakazuje zaobchádzať nerovnakým spôsobom so subjektom v zákonom predpokladaných oblastiach. Je nepochybne možné domnievať sa, že slovenský zákonodarca sa pri vymedzení jednotlivých chránených dôvodov inšpiroval Ústavou Slovenskej republiky, ako aj niektorými prameňmi medzinárodného práva, primárne ľudskoprávnymi zmluvami, ktoré Slovenská republika podpísala

a ratifikovala a na ktoré sa odvoláva aj v dôvodovej správe k Antidiskriminačnému zákonu.¹ Z tohto dôvodu teda chránené dôvody diskriminácie presahujú aj minimálny rámec dôvodov zakotvených v európskych antidiskriminačných smerniciach a slovenský zákonodarca sa rozhodol zakomponovať medzi diskriminačné dôvody *sociálny pôvod*, ktorému sa budeme venovať v predmetnom odbornom stanovisku.

Problematickým aspektom pri jednotlivých chránených dôvodoch diskriminácie (s výnimkou zdravotného postihnutia) je absencia zákonných definícií, ktoré by ich bližšie špecifikovali. Jedným dychom môžeme dodať, že v tomto smere nie je veľmi nápomocná ani judikatúra vnútroštátnych súdnych autorít, v ktorej sa otázky súvisiace s princípom rovnosti, resp. zásadou rovného zaobchádzania objavujú iba sporadicky. Ak už aj natrafíme na danú problematiku v judikatúre slovenských súdov, zvedavý čitateľ alebo čitateľka nájde v súvislosti s výkladom chránených dôvodov v rozhodnutiach súdnych autorít nejasné, nedostatočné alebo častokrát zmätočné odôvodnenia, ktoré namiesto toho, aby poskytli pomerne jednoznačné a konzistentné odpovede, napokon vyvolávajú ďalšie otázky. Táto mierne kritická perspektíva je aplikovateľná aj na nadnárodné súdne authority, konkrétne máme na mysli rozhodovaciu prax Európskeho súdu pre ľudské práva súvisiacu s článkom 14 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej v texte ako „Dohovor“).²

Vráťme sa však ku chráneným dôvodom diskriminácie vymedzených v Antidiskriminačnom zákone. Ako sme uviedli vyššie, medzi tieto dôvody patrí aj sociálny pôvod, ktorý je zrejme jeden z najprehliadanejších a najnejasnejších, a to aj najmä z toho dôvodu, že neexistuje prakticky žiadna judikatúra na národnej alebo nadnárodnej úrovni, v ktorej by sme mohli nájsť výklad k danému diskriminačnému dôvodu. Veľkú pozornosť si nezaslúžila táto problematika ani v akademickom prostredí.³ Cieľom tohto odborného stanoviska je vyplniť túto medzeru a zamerať sa na definičné a terminologické problémy súvisiace so sociálnym pôvodom ako dôvodom zákazu diskriminácie.

I. Chránený dôvod sociálneho pôvodu na medzinárodnej, európskej a národnej úrovni

Zákaz diskriminácie z dôvodu sociálneho pôvodu môžeme nájsť vo viacerých ľudsko-právnych dohovoroch a iných dokumentoch na medzinárodnej a európskej úrovni. Na úrovni Organizácie spojených národov je tento diskriminačný dôvod zakotvený v článku 2 (1) Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach, prostredníctvom ktorého sa zmluvné strany zavazujú rešpektovať a zabezpečiť práva v tomto Pakte „*bez akéhokoľvek rozlišovania podľa*

¹ Dôvodová správa k zákonu č. 365/2004 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov (antidiskriminačný zákon). Dostupné online: <http://www.epi.sk/dovodova-sprava/Dovodova-sprava-k-zakonu-c-365-2004-Z-z.htm>.

² Príkladom uvádzame problematiku výkladu pojmu iné postavenie v judikatúre Európskeho súdu pre ľudské práva.

³ Môžeme však nájsť aspoň niekoľko odborných prác, ktoré sa týkajú problematiky diskriminácie z dôvodu socio-ekonomického statusu. Pozri napríklad: Fredman, S. : Positive Duties and Socio-Economic Disadvantage: Bringing Disadvantage onto Equality Agenda. *Oxford Legal Studies Research Paper*, 55, 2010; Lavrysen, L. : Strengthening the protection of human rights of persons living in poverty under the ECHR. *Netherlands Quarterly of Human Rights*, Utrecht, 293, 2015.

(...) *národnostného alebo sociálneho pôvodu*“, ako aj v článku 26 Paktu.⁴ Takmer identická antidiskriminačná klauzula sa nachádza v článku 2(2) Medzinárodného paktu o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach.⁵ Za zmienku taktiež stojí Dohovor Medzinárodnej organizácie práce o diskriminácii, pokiaľ ide o zamestnanie a povolanie č. 111, v rámci ktorého je pod pojem sociálny pôvod subsumovaná spoločenská trieda a kasta.⁶

Komisia OSN pre hospodárske, sociálne a kultúrne práva definuje vo svojom všeobecnom komentári č. 20 pojem sociálny pôvod ako zdedený spoločenský status osoby a vykladá ho v kontexte majetku, ekonomického a sociálneho statusu. Komisia uvádza, že s nikým sa nesmie zaobchádzať rozdielne z dôvodu príslušnosti do určitej spoločenskej alebo majetkovej skupiny. Zároveň dodáva, že osoby žijúce v chudobe alebo osoby bez domova – t. j. nepriaznivá sociálna alebo ekonomická situácia osoby – môžu viesť k nerovnému zaobchádzaniu s týmito osobami, k ich stigmatizácii a negatívnej stereotypizácii, čoho dôsledkom je aj to, že tieto osoby nemajú rovnaký prístup k vzdelávaniu, zdravotnej starostlivosti alebo iným nevyhnutným službám a potrebám.⁷ Napriek tomu, že Komisia v uvedenom komentári definuje chránený dôvod sociálneho pôvodu ako sociálny status, ktorý je zdedený, je zrejmé, že nie je možné obmedziť sa na túto úzko koncipovanú definíciu a podmieniť sociálny pôvod tým, že ide výlučne o zdedené postavenie. Domnievame sa, že tento záver je možné vyvodiť aj z uvedeného komentára Komisie (aj keď v samotnej definícii Komisia trochu nešťastným spôsobom spojila sociálny pôvod s dedením), ktorá sociálny pôvod interpretuje v rámci ekonomickej a sociálnej situácie osoby. Tento záver je odôvodnený aj na základe skutočnosti, že ekonomická a sociálna situácia sa môže počas života osoby meniť a nemusí byť nevyhnutne zdedená.

Sociálny pôvod je obsiahnutý ako jeden z chránených dôvodov aj v európskych ľudskoprávných dokumentoch. Normatív zákazu diskriminácie (okrem iného aj z dôvodu sociálneho pôvodu) je vyjadrený v článku 14 Dohovoru a článku 1 Protokolu č. 12.⁸ Taktiež článok 21 Charty základných práv Európskej únie a článok E Európskej sociálnej charty zakazujú diskrimináciu z dôvodu sociálneho pôvodu.

Nemožno opomenúť ani antidiskriminačnú legislatívu na národnej úrovni (so zameraním sa na európske krajiny), v rámci ktorých je takisto možné nájsť chránený dôvod sociálneho pôvodu. Podľa Európskej siete právnych expertov v oblasti rodovej rovnosti sa zakazuje diskriminácia z dôvodu sociálneho pôvodu (alebo dôvodu, ktorý je podobný sociálnemu pôvodu, ako napríklad spoločenský status, socio-ekonomický status a podobne) v antidiskriminačnej legislatíve dvadsiatich

⁴ „Všetci sú si pred zákonom rovní a majú právo na rovnakú ochranu zákona bez akejkoľvek diskriminácie. Zákon zakáže akúkoľvek diskrimináciu a zaručí všetkým osobám rovnakú a účinnú ochranu proti diskriminácii z akýchkoľvek dôvodov, napríklad podľa (...) národnostného alebo sociálneho pôvodu.“

⁵ „Štáty, zmluvné strany paktu, sa zaväzujú, že zaručia, že práva formulované v tomto pakte sa budú uskutočňovať bez akéhokoľvek rozlišovania podľa (...) národnostného a sociálneho pôvodu.“

⁶ Dostupné online: http://www.ilo.org/empent/areas/business-helpdesk/faqs/WCMS_DOC_ENT_HLP_BDE_FAQ_EN/lang--en/index.htm#Q2.

⁷ UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights (CESCR): *General Comment No. 20: Non-discrimination in economic, social and cultural rights*, 2. júla 2009, E/C. 12/GC/20, para 24 a 35. Dostupné online: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/TBSearch.aspx?Lang=en&TreatyID=9&DocTypeID=11.

⁸ Pripomíname, že článok 1 Protokolu 12 má v rámci Dohovoru samostatnú existenciu na rozdiel od článku 14, ktorý má akcesorickú povahu a musí byť spojená s ďalším právom garantovaným v Dohovore.

krajín Európy. Ak sa pozrieme konkrétne na mandáty národných antidiskriminačných orgánov, štrnásť z nich pokrýva sociálny pôvod, resp. sociálny status ako chránený dôvod diskriminácie.⁹

II. Niekoľko úvah k rozdielnemu zaobchádzaniu z dôvodu sociálneho pôvodu

Diskriminácia z dôvodu sociálneho pôvodu, resp. socio-ekonomického statusu (ako uvidíme nižšie, tieto pojmy je možné používať ako synonymá) vo veľkej miere súvisí s otázkou chudoby. Medzi diskrimináciou a chudobou existuje príčinná súvislosť. Diskriminácia môže byť jeden z faktorov, v dôsledku ktorého sa osoba ocitne v negatívnej alebo menej priaznivej ekonomickej situácii, t. j. diskriminácia môže v niektorých prípadoch predstavovať príčinu chudoby a *vice versa*, diskriminácia je zároveň aj následkom chudoby. Na jednej strane je všeobecne akceptovaným faktom, že osoby patriace do skupín, ktoré sú vo väčšej miere ohrozené diskrimináciou na základe vrodených alebo nemenných osobnostných vlastností, a to napríklad z dôvodu rasy, príslušnosti k etnickej skupine, pohlavia a podobne (ide o možné nerovné zaobchádzanie na základe dôvodov, ktoré sú *a priori* problematické, resp. podozrivé, čo bolo potvrdené v judikatúre Európskeho súdu pre ľudské práva¹⁰), sa častokrát nachádzajú v nepriaznivej ekonomickej situácii. Diskrimináciu v tejto súvislosti treba vnímať extenzívnejšie, nie iba v zmysle antidiskriminačnej legislatívy, ale je potrebné prihliadať aj na systematické formy diskriminácie týchto osôb. V každom prípade môžeme konštatovať, že existuje korelácia medzi diskrimináciou zo „statusových“ dôvodov, chudobou a sociálnou exklúziou.

V kontraste s uvedeným je nutné prihliadnuť aj na druhú stranu predmetnej problematiky, a síce na skutočnosť, že osoby nachádzajúce sa v chudobe sú sami obeťou diskriminácie, stereotypizácie, predsudkov a stigmatizácie. Otázka diskriminácie z dôvodu sociálneho pôvodu (alebo socio-ekonomického statusu) je však do veľkej miery ignorovaná, či už v akademickej sfére alebo v judikatúre súdov a pozornosť je zameraná skôr na „statusové“ dôvody diskriminácie. Môžeme však nájsť aspoň niekoľko odborných prác, ktoré si kladú za cieľ vysporiadať sa s otázkou obsahu chráneného dôvodu sociálneho pôvodu. Autori a autorky zväčša zastávajú názor, že socio-ekonomický status ako dôvod diskriminácie môže byť nástrojom na dosiahnutie skutočnej, substantívnej rovnosti¹¹ a aplikáciou tohto diskriminačného dôvodu majú súdy alebo iné príslušné orgány možnosť komplexnejšie posúdiť prípady, v ktorých dochádza k nedodržaniu zásady rovného zaobchádzania. Vzťah diskriminácie a chudoby (alebo presnejšie diskriminácia z dôvodu socio-ekonomického statusu) bol predmetom výskumu a analýzy vo viacerých dokumentoch obsahujúcich politiky, ktorých účelom a cieľom je odstránenie chudoby a nerovností.¹²

⁹ Kadar, T.: An analysis of the introduction of socio-economic status as a discrimination ground. *The Equality & Rights Alliance*, 2016, s. 13.

¹⁰ Gerards, J.: The Discrimination Grounds of Article 14 of the European Convention on Human Rights. *Human Rights Law Review*, Oxford, 13, 2013, s. 114.

¹¹ Pre detailnejšiu analýzu rozdielov medzi formálnou a substantívnou rovnosťou pozri: Fredman, S.: *Antidiskriminační právo*. Praha: Multikulturní centrum Praha, 2007; Oddny, M.: Non-Discrimination in International and European Law: Towards Substantive Models. *Nordisk Tidsskrift for Menneskerettigheter*, 140, 2007; Fredman, S.: Emerging from the Shadows: Substantive Equality and Article 14 of the European Convention on Human Rights. *Human Rights Law Review*, Oxford, 16, 2016.

¹² Kadar, T.: Analysis of the introduction of socio-economic status as a discrimination ground, s. 6.

Sociálny pôvod, resp. socio-ekonomický status ako chránený dôvod diskriminácie a jeho využitie v praktickej rovine sa však nezaobišlo ani bez kritiky. Problematickou je predovšetkým skutočnosť, že sociálny pôvod nie je dostatočne špecifický a nechráni konkrétnu skupinu osôb, ako je tomu napríklad pri diskriminácii z dôvodu rasy, príslušnosti k etnickej skupine a iných dôvodoch, ale chráni vo svojej podstate všetky osoby. Uvedené však vo veľkej miere závisí od samotnej definície pojmu sociálny pôvod. V súlade s tým, čo bolo uvedené vyššie, hlavným definičným znakom tohto chráneného diskriminačného dôvodu by mal byť socio-ekonomický status, t. j. ekonomický a finančný stav osoby, v ktorej sa nachádza.

Ďalší argument proti využitiu sociálneho pôvodu ako dôvodu diskriminácie je nemožnosť adekvátne vymedziť a definovať tento pojem, čo ponecháva súdom alebo iným príslušným orgánom príliš širokú interpretačnú právomoc pri rozhodovaní. Podľa nášho názoru však tento argument neobstojí, keďže aj iné chránené dôvody diskriminácie nie sú úplne jasne vymedzené (dobrým príkladom je iné postavenie) a tento problém súvisí najmä so schopnosťou zákonodarcu prijať dostatočne presnú a jasnú definíciu tohto pojmu a nevyhnutný je v tomto smere aj konzistentný výklad tohto pojmu súdnymi autoritami.

Niektorí tiež tvrdia, že sociálny pôvod, resp. sociálny status je problematika, ktorá patrí do oblasti politiky nemal by byť aplikovaný v právnej sfére. Nevidíme však žiadny racionálny dôvod, pre ktorý by sociálny pôvod nemal byť pretavený aj do legálnej formy (čo je koniec koncov stav *de lege lata*). V mnohých prípadoch totižto zlyhávajú práve politiky prijaté na riešenie problematiky chudoby alebo sociálnej exklúzie. Právna ochrana poskytnutá v tejto oblasti je potenciálnym nástrojom na zabezpečenie odstránenia neželaného stavu, resp. postupnému prekonaniu tohto stavu.¹³

III. Definícia pojmu sociálny pôvod v slovenskej antidiskriminačnej legislatíve

V tejto časti odborného stanoviska sa pokúsime vymedziť a navrhnúť základné definičné znaky sociálneho pôvodu, t. j. jedného z chránených dôvodov diskriminácie. Medzinárodné zmluvy, ľudskoprávne dokumenty na európskej úrovni a národná legislatíva v rôznych európskych krajinách, ako to už bolo uvedené vyššie, zakazujú diskrimináciu z dôvodu sociálneho pôvodu. Legislatíva niektorých krajín namiesto pojmu sociálny pôvod používa inak formulované pojmy, ako napríklad sociálny status (*social status*), spoločenská pozícia (*social position*), sociálny stav (*social condition*), spoločenská trieda (*social class*) a podobne. V rámci antidiskriminačnej legislatívy európskych krajín môžeme nájsť takisto diskrimináciu z dôvodu majetku, príjmu, ekonomickej situácie (*economic situation*) alebo finančného postavenia (*financial status*).¹⁴ Domnievame sa, že väčšinu uvedených pojmov, najmä sociálny status, spoločenskú pozíciu alebo aj socio-ekonomický status možno subsumovať pod pojem sociálny pôvod, ktorý považujeme za širší pojem. Na základe uvedeného nie je, podľa nášho názoru, nesprávne používať pojem sociálny pôvod a socio-ekonomický status synonymicky, avšak je potrebné mať na pamäti, že sociálny pôvod je širší pojem a môže zahŕňať aj iné atribúty. Prvé náznaky existencie a použitia diskriminácie z dôvodu socio-ekonomického statusu možno nájsť v judikatúre Európskeho súdu pre ľudské práva. Príkladmo uvádzame rozhodnutie *Horváth a Kiss proti Maďarsku*, v ktorom Súd implicitne uznal možný negatívny dopad

¹³ Kadar, T.: Analysis of the introduction of socio-economic status as a discrimination ground, s. 19-20.

¹⁴ *Ibid.*, s. 11.

nepriaznivého socio-ekonomického statusu osoby pri nerovnom zaobchádzaní.¹⁵ Lavrysen ďalej poukazuje v tejto súvislosti na prípad pred Európskym súdom pre ľudské práva týkajúci sa evikcie (*Yordanova a ďalší proti Bulharsku*), v ktorom Súd pri rozhodovaní zoberal do úvahy aj socio-ekonomický stav sťažovateľa.¹⁶ V komentári k antidiskriminačnému zákonu sa v súvislosti so sociálnym pôvodom spomínajú aj pojmy sociálneho postavenia a spoločenského statusu. Autori a autorky konštatujú, že sociálny pôvod sa týka „*životných podmienok jednotlivca (formou štátneho zabezpečenia, poistenia a verejného zaopatrenia) vo vzťahu k spoločnosti a štátu, k jeho hmotnému a všestrannému zabezpečeniu v spoločnosti, pričom jednotlivec v týchto podmienkach začínal, vyrastal, ocitol sa alebo bol, či je s nimi inak spätý.*“¹⁷

Napriek tomu, že analyzovaný chránený dôvod je zakomponovaný do antidiskriminačnej legislatívy vo viacerých právnych poriadkoch, vo väčšine prípadov absentuje akákoľvek bližšia definícia tohto pojmu. Výnimkou je napríklad Írsko, kde sa v roku 2002 írsky národný antidiskriminačný orgán zaoberal definičnými znakmi pojmu sociálny pôvod, resp. socio-ekonomický status a uviedol, že je možné použiť niekoľko indikátorov na jeho vymedzenie. Konkrétne sem zahrnul rodinné zázemie, geografickú polohu, vlastníctvo bytu, resp. prístup k bývaniu, vzdelanie a ekonomickú situáciu. Európska skupina orgánov na ochranu rovnosti (*Equinet*) vo svojej analýze týkajúcej sa definície pojmu socio-ekonomického statusu, ktorú vydala v roku 2016, rozšírila počet týchto indikátorov a zahrnula sem nasledovné znaky:

- ekonomický a finančný stav;
- vzdelanie;
- zamestnanie;
- rodinné zázemie;
- zdravotný stav;
- bývanie, ako aj geografickú polohu;
- spoločenskú triedu.¹⁸

Uvedené indikátory nemusia byť naplnené kumulatívne na to, aby príslušný orgán pri posudzovaní toho, či došlo k porušeniu zákazu diskriminácie z dôvodu sociálneho pôvodu, dospel k záveru, že bolo s určitou osobou zaobchádzané diskriminačne. Je však nevyhnutné pristupovať ku každému prípadu individuálne a komplexným spôsobom posúdiť skutkový stav v nadväznosti na uvedené charakteristiky. Teoreticky možno hovoriť o diskriminácii z dôvodu sociálneho pôvodu vtedy, ak je osoba znevýhodnená na základe niekorej z uvedených charakteristík. Najrelevantnejšou z uvedených charakteristík pri výklade obsahu chráneného dôvodu sociálneho pôvodu sa nám javí socio-ekonomický status osoby, resp. jej spoločenský stav.

Takéto vymedzenie chráneného dôvodu sociálneho pôvodu by mohlo byť napadnuté a kritizované z viacerých dôvodov (niekoľko z nich sme uviedli v predchádzajúcej časti), najmä však

¹⁵ *Horváth a Kiss proti Maďarsku*, č. 11146/11, 29. január 2013, p. 115, dostupné na: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-116124%22%5D%7D>.

¹⁶ Lavrysen, L. : Strengthening the protection of human rights of persons living in poverty under the ECHR, s. 308-318.

¹⁷ Matejka, O. et al. *Antidiskriminačný zákon – Komentár*, Wolters Kluwer, 2017. Dostupné online: <https://www.noveaspi.sk/products/lawText/13/103/1/2>.

¹⁸ Kadar, T.: Analysis of the introduction of socio-economic status as a discrimination ground, s. 18.

z toho dôvodu, že teoretickým východiskom uvedenej definície je materiálna rovnosť, ktorou sledujeme zabezpečenie rovnosti šancí, popr. výsledkov. Zastávame názor, že antidiskriminačný zákon predpokladá, ba priamo inkorporuje v sebe (aspoň do určitej miery) aspekty konceptu materiálnej rovnosti, a to v inštitúte dočasných vyrovnávacích opatrení v ustanovení § 8a. Inštitút dočasných vyrovnávacích opatrení vychádza z predpokladu, že určité skupiny osôb sú fakticky v znevýhodnenej pozícii oproti iným skupinám v spoločnosti a ich cieľom je korigovať tieto nerovnosti zabezpečením rovnosti šancí.¹⁹ Z tohto dôvodu nemožno konštatovať, že vyššie uvedený výklad pojmu sociálneho pôvodu by bol v rozpore s účelom antidiskriminačného zákona.

Po tom, ako sme vymedzili základné definičné znaky pojmu sociálny pôvod a poukázali v predchádzajúcej časti odborného stanoviska na argumenty tých, ktorí kritizujú vymedzenie sociálneho pôvodu v rámci antidiskriminačného normatívu, zamierame sa na výhody praktického využitia sociálneho pôvodu, resp. socio-ekonomického statusu. Opätovne zdôrazňujeme, že je možné identifikovať priamu koreláciu medzi chudobou a sociálnou exklúziou na jednej strane a diskrimináciou na strane druhej. Na to, aby bolo možné relevantne vyhodnotiť otázky súvisiace s nepriaznivým socio-ekonomickým stavom osoby, prípady diskrimináciou, musia byť tieto otázky posudzované čo najkomplexnejšie, pričom nevyhnutným krokom je zameranie pozornosti na sociálny pôvod osoby v spojení s inými dôvodmi. Je potrebné vziať do úvahy, že niektoré prípady nerovného zaobchádzania z dôvodu rasy, veku, pohlavia, príslušnosti k etnickej skupine sú fakticky spojené aj so socio-ekonomickým statusom danej osoby napriek tomu, že súdne authority a ani národné antidiskriminačné orgány na túto skutočnosť neprihliadajú. V týchto prípadoch teda ide o viacnásobnú diskrimináciu a bez posúdenia sociálneho pôvodu alebo socio-ekonomického stavu danej osoby je náročné zareagovať adekvátnym spôsobom. Príkladmo môžeme uviesť niekoľko prípadov, v rámci ktorých Európsky súd pre ľudské práva síce dospel k záveru, že sťažovateľ bol diskriminovaný, avšak neprihliadol na sociálny pôvod, resp. socio-ekonomický status osoby aj napriek tomu, že na tom mal vhodnú príležitosť.

Medzi tieto patrí prelomové rozhodnutie *D. H. proti Českej republike*, v ktorom EŠLP konštatoval nepriamu diskrimináciu na základe príslušnosti k etnickej skupine voči rómskym deťom, ktoré boli systematicky posielané do špeciálnych škôl na základe vykonaných testov. Domnievame sa, že Súd mal v predmetnom prípade vhodnú príležitosť zaoberať sa socio-ekonomickým postavením sťažovateľov. Vzhľadom k tomu, že sa sťažovatelia nachádzali v nepriaznivej ekonomickej situácii, čo malo priamo vplyv aj na ich spôsob rozhodovania v súvislosti so vzdelaním ich detí, štát mohol a mal poskytnúť väčšiu podporu sťažovateľom a zabezpečiť, aby mali dostatočné informácie pri rozhodovaní. Týmto by štát zabezpečil skutočný a informovaný súhlas sťažovateľov. Aplikácia viacnásobnej diskriminácie (t. j. z dôvodu príslušnosti k etnickej skupine, ako aj z dôvodu sociálneho pôvodu sťažovateľov) mohla viesť k uznaniu nepriaznivej socio-ekonomickej situácii sťažovateľov a nakoniec aj ku konštatovaniu, že z tohto dôvodu došlo k nedodržaniu zásady rovného zaobchádzania.²⁰

¹⁹ Bihariová, I.: Sociálno-ekonomické znevýhodnenie versus etnický pôvod ako dôvody použitia dočasných vyrovnávacích opatrení. In: Filčík, M. (ed.). *Právne aspekty rovnakého zaobchádzania v slovenskej realite*. EQUILIBRIA, 2012, s. 99-100.

²⁰ *D. H. a ďalší proti Českej republike*, č. 57325/00, 13. november 2007.

Ďalším príkladom je rozhodnutie ESLP vo veci *Horváth and Kiss proti Maďarsku*, ktoré sa taktiež týkalo problematiky segregácie rómskych detí. Súd, v tomto prípade, uznal vzťah medzi socio-ekonomickým statusom osoby a diskrimináciou, avšak nerozhodoval meritórne o porušení zákazu diskriminácie.²¹

Na základe uvedeného môžeme konštatovať, že ESLP viacnásobne explicitne „uznal“ existenciu „zraniteľných“ skupín (Rómovia, slobodné matky a podobne), ktoré sa častokrát nachádzajú v ťaživej socio-ekonomickej situácii. Napokon však doposiaľ, v rámci rozhodovacej praxe tejto nadnárodnej súdnej autority, nedošlo k vyjadreniu vzťahu medzi socio-ekonomickým postavením a diskrimináciou.²²

Nepriaznivá socio-ekonomická situácia osoby môže predstavovať bariéru pri riadnom a efektívnom výkone základných ľudských práv. Uvedené platí najmä vo vzťahu k výkonu hospodárskych a sociálnych práv, ako napríklad prístupe k adekvátnemu bývaniu, vzdelaniu, práci a podobne.

Okrem prípadov, v ktorých bol, resp. mohol byť socio-ekonomický status explicitne uvedený ako „akcesorický“ diskriminačný dôvod (t. j. prípady viacnásobnej diskriminácie), v niektorých jurisdikciách súdy dospeli k záveru o porušení zákazu diskriminácie priamo na základe tohto dôvodu. Zaujímavými príkladmi sú rozhodnutia belgických²³ a kanadských súdov²⁴, ktoré konštatovali porušenie zákazu diskriminácie z dôvodu socio-ekonomického statusu v prípadoch, kedy vlastník odmietol prenajať byt osobe, ktorá poberala sociálne dávky. Belgický Ústavný súd tiež judikoval diskrimináciu z dôvodu socio-ekonomického statusu na základe toho, že osobe nebola poskytnutá podpora pre ustanovenie lekárskeho experta pred súdom. Relevantným prípadom je aj prípad *R.J.M.*²⁵, v rámci ktorého Snemovňa lordov síce dospela k záveru, že došlo k diskriminácii, avšak pri rozhodovaní aplikovala socio-ekonomický status (bezdomovectvo) ako možný dôvod rozdielneho zaobchádzania. V tomto kontexte môžeme spomenúť aj národnú legislatívu niektorých krajín, v rámci ktorých dochádza ku kriminalizácii žobrania (napríklad Maďarsko alebo Švajčiarsko). Hypoteticky by bolo možné napadnúť takúto legislatívnu úpravu ako diskriminačnú z dôvodu sociálneho pôvodu, resp. socio-ekonomického statusu.

Záver

V predmetnom odbornom stanovisku sme sa pokúsili o vymedzenie diskriminačného dôvodu sociálneho pôvodu a takisto sme poukázali na možné problémy pri aplikovaní tohto pojmu v praxi. V prvej časti stanoviska sme sa zamerali na už existujúce medzinárodne zmluvy a iné právne dokumenty, v ktorých je inkorporovaný sociálny pôvod ako jeden z chránených diskriminačných dôvodov. Súčasťou diskusie boli aj odborné práce z akademického prostredia. Následne sme zasadili

²¹ *Horváth a Kiss proti Maďarsku*, p. 115.

²² Lavrysen, L. : Strengthening the protection of human rights of persons living in poverty under the ECHR, s. 320.

²³ Tribunal de Première Instance de Namur du 5 mai 2015, dostupné online: https://www.unia.be/files/Z_ARCHIEF/2015_05_05_trib._namur.pdf.

²⁴ Pozri MacKay, W., Kim, N. : Adding Social Condition to the Canadian Human Rights Act, 2009, dostupné online: https://www.chrc-ccdp.gc.ca/sites/default/files/sc_eng_1.pdf.

²⁵ *R (R. J. M) v Secretary of State for Work and Pensions*, 25. jún 2008, UKHL 63, dostupné online: <https://publications.parliament.uk/pa/ld200708/ldjudgmt/jd081022/rjm-1.htm>.

diskrimináciu z dôvodu sociálneho pôvodu do kontextu chudoby a jej vzťahu k otázke diskriminácie. V tejto časti sme sa snažili reagovať aj na kritiku a výhrady tých, ktorí považujú chránený dôvod sociálneho pôvodu, resp. socio-ekonomického statusu za neaplikovateľný. Posledná časť predstavuje samotné jadro odborného stanoviska, v ktorom sme sa pokúsili vymedziť obsah chráneného dôvodu sociálneho pôvodu a jeho možné pozitívne dopady v kontexte prípadov súvisiacich s problematikou diskriminácie.